

EL FIL D'ARIADNA

A LA SOBIRANIA PER L'ESQUERRA

UNA ANÀLISI DE L'AUGE D'ERC, EH BILDU I BNG

Andreu Pujol Mas
Silvio Falcón Rodríguez

A LA SOBIRANIA PER L'ESQUERRA

EL FIL D'ARIADNA
130

© 2022 Andreu Pujol Mas
© 2022 Silvio Falcón Rodríguez

© 2022 Ana Pontón, pel pròleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B · 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

© Fundació Josep Irla
c. Calàbria, 166, entresol · 08015 Barcelona
T. 93 567 78 63
www.irla.cat
info@irla.cat

Disseny de la col·lecció: J. Mauricio Restrepo
Disseny de les cobertes: Felipe Román Osorio

Primera edició: novembre de 2022
ISBN: 978-84-19017-29-1
DL B 16969-2022
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Andreu Pujol Mas
Silvio Falcón Rodríguez

A LA SOBIRANIA PER L'ESQUERRA

Una anàlisi de l'auge d'ERC, EH Bildu i BNG

Pròleg d'Ana Pontón

Premi d'Assaig Irla 2022

Angle Editorial

Taula

Ser qui volem ser, per Ana Pontón 9

CAPÍTOL 1. Introducció 17

CAPÍTOL 2. Bloque Nacionalista Galego:
la construcció d'una alternativa 25

CAPÍTOL 3. Euskal Herria Bildu: els camins de l'esquerra
independentista basca 51

CAPÍTOL 4. Esquerra Republicana de Catalunya:
el retorn al capdavant de les institucions 75

CAPÍTOL 5. Una estratègia compartida 119

CAPÍTOL 6. Una nova etapa 141

Bibliografia 157

CAPÍTOL 1

Introducció

Un objectiu

L'objectiu d'aquest assaig és descriure la convergència estratègica entre les principals forces de les esquerres nacionals basca, gallega i catalana, establint les pertinents comparacions. Si bé som conscients de les diferències evidents entre els processos de construcció nacional dels tres països, també cal constatar que hi ha punts de coincidència que fan d'especial interès conèixer millor la morfologia, la definició ideològica i l'aposta estratègica que fan Euskal Herria Bildu, el Bloc Nacionalista Gallec i Esquerra Republicana de Catalunya.

Hem sentit molt a parlar de la idea «d'eixamplar la base». A Catalunya hem sentit aquesta expressió repetidament per part dels dirigents d'ERC. Podem posar exemples també dels altres dos casos que aquí comparem, amb la cara visible del BNG, Ana Pontón, animant a «eixamplar la base social»¹ de la seva força política durant el Consell Nacio-

1. «Ana Pontón llama a ensanchar la base social del BNG de cara a las autonómicas», *La Voz de Galicia* (16/11/2019).

nal del seu partit del desembre de 2021, o bé amb Arnaldo Otegi defensant «ampliar la base electoral del sobiranisme». ² Quina base? En aquest treball parlarem de com totes tres forces progressistes plantegen una estratègia dirigida a fer més gran el seu suport social —en sentit ampli—, amb l'objectiu de fer possibles els seus objectius polítics. Però quines metes polítiques prevalen? És possible destriar l'eix social de l'eix nacional? Com lliga la gestió de l'autonomia o l'aspiració a governar amb l'anhel d'un horitzó polític que superi el marc institucional actual? Preguntes complexes per a les quals hem buscat respostes dels seus protagonistes. Per aquesta raó, per a la redacció d'aquest text hem pogut entrevistar alguns dels principals responsables d'Esquerra Republicana, el Bloc Nacionalista Gallec i Euskal Herria Bildu. Les seves respostes ens han ajudat a obtenir una visió global dels seus posicionaments en clau ideològica i estratègica. El contingut d'aquestes entrevistes el tractarem sobretot en el darrer capítol del present llibre.

En aquest sentit, volem comprendre quins són els punts de continuïtat i discontinuïtat entre els camins polítics dels tres partits. Sense ànim de fer una aproximació acadèmica volem, però, desenvolupar la idea que planteja el professor Marc Sanjaume al seu llibre *Independència i progrés. El repte democràtic de l'Scottish National Party*, on parla del «trilema de l'independentisme democràtic». ³ Aquest triangle decisorí consisteix en un esquema en el qual els escocesos han excel·lit, que comporta un equilibri entre tres factors: el de

2. «Otegi: “Una bomba de ETA nos destroza”», *El País* (27/06/2011).

3. Sanjaume, M. *Independència i progrés*. Barcelona: Saldonar, 2021, p. 16.

governar fent polítiques socials eficaces i eficients, pensant en el dia a dia, sense abandonar l'aposta per un discurs nacional amb un horitzó independentista i, al mateix temps, mantenir els suports electorals a les diferents convocatòries a les urnes.

Els partits d'àmbit no estatal —com els que tractem aquí— tenen un problema addicional quan enfoquen debats interns com el que comentàvem anteriorment. Precisament perquè la qüestió nacional forma part de la seva identitat política, plantejar fulls de ruta pragmàtics pot anar acompanyat d'una forta contestació interna al partit o al moviment. En aquest sentit, les tres forces polítiques han travessat etapes de construcció (o reconstrucció) interna molt profunda durant les darreres dècades, que han anat acompanyades d'un innegable avenç electoral. En aquest llibre parlarem «d'eixamplar les bases», en plural, perquè Bildu, BNG i ERC han impulsat una triple transformació. En primer lloc, han demostrat una voluntat inequívoca d'apropar-se a públics diferents del seu electorat tradicional. En segon lloc, han posat l'èmfasi a trobar nous llenguatges i qüestions polítiques per arribar a més persones. I per últim, han basat aquest avenç qualitatiu i quantitatiu en lideratges polítics fundats sobre la idea del diàleg. Nous ítems a l'agenda (ecologisme, feminisme, fenomen urbà), mentre s'activa la maquinària electoral encapçalada per candidats que representen un horitzó ideològic més gran que el de la seva pròpia força d'origen. Un triangle que, amb matisos, ha portat ERC a la presidència de la Generalitat i el BNG a encapçalar l'oposició al Parlament de Galícia.

Context polític

L'esfondrament de l'espai polític que va representar Podemos a mitjans de la dècada passada obre una finestra d'oportunitat importantíssima per a ERC, Bildu i BNG, on les eleccions municipals de 2023 hi jugaran un paper clau. A més a més, els ofereix un rol més destacat en el marc de la política estatal, en fer-los capaços de decantar majories, aprovar pressupostos o condicionar l'acció del govern de coalició.

Però quin fenomen polític de fons va permetre el sorgiment i l'èxit de Podemos a tot l'Estat espanyol? La crisi del règim del 78 va fer que una part de la societat s'organitzés a través del 15M. Aquella experiència va ser aixecada com a bandera per un grup de professors universitaris que posteriorment arribarien a les institucions. El fracàs de la hipòtesi populista, de l'«asalto a los cielos» i de la seva proposta confederal obliga les forces sobiranistes d'esquerres a col·laborar més en l'àmbit institucional, però també a nivell polític. No és casualitat que l'any 2019 ERC decidís concórrer a les eleccions europees de la mà d'EH Bildu i del BNG, amb una llista encapçalada per Oriol Junqueras —ahora designat candidat a la presidència de la Comissió Europea pel partit polític europeu de l'Aliança Lliure Europea—. Si bé és cert que l'any 2009 el mateix Junqueras liderava una llista conjunta on hi havia també BNG, Eusko Alkartasuna i Aralar, el grau de col·laboració i integració que va mostrar la candidatura l'any 2019 no s'havia vist mai.

El marc estatal es defineix, per tant, per la tendència a la baixa del principal competidor comú d'ERC, Bildu i BNG,

un rival que havia fins i tot guanyat eleccions generals a Euskadi i Catalunya, amb excel·lents resultats electorals a Galícia. Aquest actor, juntament amb el PSOE, configuren un govern de coalició amb el qual les forces sobiranistes han d'interactuar i negociar en un exercici de realisme marcat per l'absència d'alternatives millors.

Antecedents

De fet, no és la primera vegada a la història que s'estableixen mecanismes de cooperació entre forces polítiques i socials de Galícia, Euskadi i Catalunya. El mateix concepte de Galeusca (o Galeuzca o Galeuscat, segons l'etapa històrica de què parlem) troba antecedents als anys vint, a través del Pacte de la Triple Aliança de 1923 entre l'Estat Català de Macià, l'Acció Catalana de Rovira i Virgili i la Unió Catalana —en representació de Catalunya—; les Irmandades da Fala i la Irmandade Nazionalista Galega —en nom de Galícia—; i el PNB i Comuni3n Nacionalista Vasca —en representació d'Euskadi—. Aquest pacte va tenir un recorregut irregular, ja que les forces nacionalistes gallegues i catalanes posteriorment van participar en el Pacte de San Sebastià, a diferència de les basques.

L'arribada a l'exili després de la Guerra Civil va ser un moment de trobada que va permetre converses entre líders dels tres moviments polítics. El pacte Galeuzka, signat l'any 1943 a Buenos Aires, reclamava l'autodeterminació dels pobles i era impulsat per representants del govern català a l'exili (Serra i Moret), del govern basc a l'exili i del Consello de Galiza, liderat per Castelao. Aquesta experiència no va

fructificar perquè es va trobar amb l'oposició del lehendakari Aguirre i l'escepticisme dels presidents Irla i Tarradellas. Malgrat això, aquestes dues experiències han servit com a referent històric de les relacions entre els moviments sobiranes a les tres nacions.

Molt més recentment, CiU i el PNB van aconseguir signar la Declaració de Barcelona (1998) amb el Bloc Nacionalista Gallec, essent aquesta una força clarament d'esquerres, a diferència de les altres dues; col·laboració que va desembocar en una candidatura conjunta a les eleccions europees de 2004. Posteriorment, aquesta experiència no va reeixir, malgrat que convergents i *jeltzales* van concórrer junts a Europa també l'any 2009 i el 2014. Per una altra banda, les associacions d'escriptors i d'historiadors, entre d'altres, mantenen a dia d'avui una col·laboració en l'àmbit cultural i de recerca sota el nom de Galeusca.

La darrera dècada s'han intensificat gradualment els contactes i la col·laboració entre les forces polítiques sobiranes d'esquerres. Com hem dit abans, l'any 2009 Oriol Junqueras encapçalava una candidatura europea on l'acompanyaven Eusko Alkartasuna, Aralar i el Bloc Nacionalista Gallec. El 2014, tanmateix, Esquerra Republicana es presentava en solitari a l'Eurocambra, però la nova marca electoral abertzale Euskal Herria Bildu compartia candidatura amb el BNG. L'any 2019 es completava el cercle: totes tres forces polítiques es presentaven de manera conjunta sota la marca «Els pobles decideixen», amb Oriol Junqueras, Fernando Barrena (EH Bildu) i Ana Miranda (BNG) com a principals cares visibles.

És objecte d'aquest assaig apropar-nos al procés que ha

dut els tres partits polítics a trobar-se en una situació prou similar —en termes d'estratègia i d'aspiració a governar— però amb importants diferències pel que fa a la seva morfologia partidària, història recent i objectius a curt termini.

Com a punt de partida d'aquesta reflexió escrita a quatre mans, podem fixar un moment concret: el 25 de juliol de 2021. Com cada any, a Santiago de Compostel·la s'hi apleguen milers de persones per celebrar la diada nacional de Galícia. L'any 2021 va ser especial perquè, després de les celebracions descafeïnades del 2020, es recuperava la manifestació que tradicionalment uneix l'Alameda amb la Praza da Quintana, just darrere la icònica catedral que és un dels principals centres cristians mundials de pelegrinatge. En un context de pandèmia de covid-19, un dispositiu especial vetlla per les distàncies de seguretat i l'ús de mascareta és obligatori, però el Bloc Nacionalista Gallec recupera la celebració més important del seu calendari polític anual, que finalitza amb un parlament de la líder nacionalista gallega, Ana Pontón. Abans del seu discurs, però, la diputada Olalla Rodil presenta les delegacions internacionals convidades a la celebració del dia nacional amb les següents paraules: «Som sobiranistes, nacionalistes i independentistes, i ho som de l'única manera que es pot ser: sent internacionalista».⁴ A continuació saluda les delegacions arribades des de Còrsega, Castella, Palestina i el Kurdistan i de diferents forces polítiques de l'esquerra de l'Amèrica Llatina. El moment àlgid, però, arriba quan Rodil anuncia la presència d'Oriol Junqueras —que només un mes abans encara com-

4. Vegeu: https://www.youtube.com/watch?v=OZ-M_N7GGDY&t=3800s

plia condemna a la presó de Lledoners per la seva implicació en l'organització del referèndum d'autodeterminació de l'octubre de 2017—. El públic present li ofereix el seu suport entusiasta amb crits d'independència i un càlid aplaudiment.